

کرونا در ایران تجربه‌ای همچون چرنوبیل

به قلم آریا شایان (/fa/experts/arya-shayan/), بومس نیر (/fa/experts/bwms-nyr/)

۲۳ آوریل ۲۰۲۰

همچنین دست‌یافتنی به

/ (English (/policy-analysis/chernobyl-moment-tehran

العربية (/ar/policy-analysis/lhzt-shbyht-bkartht-tshyrnwbyl-fy-ayran/)

درباره نویسنده

آریا شایان (/fa/experts/arya-shayan/)

کارشناس مسائل ایران و فعال حقوق بشر و عضو حزب مشروطه ایران (لیبرال دمکرات) است.

بومس نیر (/fa/experts/bwms-nyr/)

دکتر بومس از موسسان سازمان ناراضیان سایبری (CyberDissidents.org) و هموند پژوهشی «مرکز دایان برای مطالعات خاورمیانه» است.

تحلیل کوتاه

در حالی که چندین کشور جهان سیاست درهای باز را تجربه می‌کنند ایران به عنوان یکی از کشورهای که گام‌های اولیه را برای بازگشایی تدریجی درهای کشور برداشته خبرساز شده است. با این حال سوءتدبیر مکرر رژیم در مهار بحران‌ها این پرسش را پیش می‌کشد که آیا سیاست بازگشایی کشور نیز دچار سوءمدیریت خواهد شد یا خیر و اینکه آیا این کشور به نقطه‌ای خواهد رسید که احساس بیگانگی مردم از رژیم به حدی برسد که نقطه عطفی را برای رژیم رقم بزند.

شکست ایران در جریان شیوع ویروس کرونا نوعی بحران وجودی برای رژیم پدید آورده است. انکار اولیه رژیم در پذیرش شیوع این بیماری و عدم توانایی بعدی آن در مدیریت بهداشت عمومی مورد نیاز برای مقابله با ویروس کووید-۱۹ بیانگر بی‌تفاوتی رژیم نسبت به رفاه مردم خود بود و باعث افزایش مداوم احساس بیگانگی عمومی (از رژیم) شده است.

فاجعه پیش‌آمده در ایران از چند جهت یادآور یکی از بدترین حادثه‌های هسته‌ای تاریخ است که درست ۳۴ سال قبل در اتحاد جماهیر شوروی سابق رخ داد. بسیاری از تحلیلگران فاجعه هسته‌ای چرنوبیل را که باعث مرگ هزاران نفر شد به عنوان نقطه عطفی در نظر می‌گیرند که پنج سال بعد از آن به سقوط اتحاد جماهیر شوروی ختم شد. فاجعه چرنوبیل در ۱۹۸۶ بیش از هر چیز باعث شد که مردم اتحاد جماهیر شوروی بفهمند که رژیم حاکم بر این کشور بیش از ۷۰ سال به طور سیستماتیک به آنها دروغ گفته است. وقتی که رهبران اتحاد جماهیر شوروی تلاش کردند تا این فاجعه را بپوشانند انکارهای آنان و کندی فعالیت‌شان برای مهار نشت اتمی نشان داد که آنها برای حفظ آبروی دولت‌شان حاضرند جان انسان‌ها را قربانی کنند. فاجعه چرنوبیل به عنوان واقعیتی انکارناپذیر بزرگتر از آن بود که بتوان آن را پنهان کرد و باعث شد که حتی شهروندان وفادار به رژیم نیز حکومت را زیر سوال ببرند. این نمونه بارز ناکامی دولت آغاز فروپاشی کل سیستم بود.

واکنش گند رژیم کنونی ایران همانند رهبران اتحاد جماهیر شوروی نشان‌دهنده بی‌توجهی کامل آنها به مردم این کشور است و به تدریج توهّمات مربوط به اقتدار آنان را در هم می‌ریزد. در اتحاد جماهیر شوروی سابق این درهم شکسته شدن توهّمات مسیر را برای تغییرات سیاسی قوی‌تری تحت عنوان «پرسترویکا» (به معنای «بازسازی») هموار کرد و این به نوبه خود باعث زوال مکانیسم‌های ترسی

شد که دستگاه رژیم را حفظ می‌کرد و در حالی که نحوه حرکت دو کشور از جهات مختلفی متفاوت است امکان وقوع یک نقطه عطف مانند چرنوبیل در ایران به نسبت منطقه یا جهان بالاست.

قابل توجه اینکه ویروس کووید-۱۹ تا همین جا هم به نقطه عطف خطرناکی برای دولت ایران تبدیل شده است در طول شش ماه گذشته دولت ایران مجبور شده مالیات‌ها را افزایش دهد تا اثرات تحریم‌های فلج‌کننده اقتصادی را مهار کند و هزینه‌های انقلاب در لبنان و عراق علیه عناصر مورد حمایت ایران در این کشورها را از سر بگذراند و از پس هزینه‌های مربوط به گروه‌های نیابتی ایران در جنگ‌های جاری سوریه و یمن هم برآید در نوامبر گذشته قیمت بنزین سه‌برابر شد که خشم مردم را برانگیخت اعتراضات در بیش از ۱۴۰ شهر بزرگ و شهرستان رخ داد که در آن معترضان با فریادهایی مانند «ما می‌خواهیم در ایران زندگی کنیم نه اینکه در سوریه بمیریم» از دولت خواستند که مالیات‌ها را لغو کند و دستورکار کلی سیاست‌گذاری‌اش را تغییر دهد رژیم نیز با کشتن بیش از ۱۵۰۰ نفر از معترضان و دستگیری هزاران نفر دیگر به این شورش‌ها واکنش نشان داد.

کمی پس از این سرکوب خشن <https://www.washingtoninstitute.org/fikraforum/view/iraqi-reactions-to-soleimanis-assassination> قاسم سلیمانی (soleimanis-assassination) مشهورترین فرمانده نظامی ایران و مباشر جنگ‌های نیابتی رژیم اسلامی در سوریه لبنان و یمن به شکل ناگهانی و غیرمنتظره‌ای با حمله یک پهپاد آمریکایی کشته شد رژیم ایران به دنبال شوک اولیه ناشی از این حادثه سعی کرد با برپایی یک مراسم تشییع جنازه بزرگ از مرگ سلیمانی بهره‌برداری کند با این حال حتی تشییع جنازه این فرمانده نظامی قدرتمند ایران نیز علیه مردم این کشور به کار رفت چرا که ۷۵ نفر در جریان تشییع زیر دست‌وپا له شدند تلاش سپاه پاسداران ایران برای پاس‌خگویی به این حمله همچنین موجب سقوط تصادفی هواپیمای غیرنظامی اوکراینی و کشته شدن ۱۷۵ مسافر این هواپیما شد که بسیاری از آنها شهروندان ایرانی بودند این اقدام و تلاش‌های بعدی رژیم برای پنهان کردن این موضوع با محکومیت داخلی و جهانی روبرو شد به‌ویژه بعد از آنکه دولت ایران سعی کرد دخالت خود در این حادثه را پنهان کند.

به رغم این نشانه‌های فزاینده که حاکی از خارج شدن کنترل امور از دست مسئولان بود رژیم ایران با نمایش حضور گسترده مردم در انتخابات پارلمانی ماه فوریه سعی کرد روحیه عمومی را تقویت کند با این حال آمار رسمی رای‌دهندگان حکایت از این داشت که علیرغم خواهش‌های مکرر رهبر نتیجه این انتخابات بیانگر کمترین میزان مشارکت رای‌دهندگان در طی بیش از چهار دهه بوده است کلیپ‌های ویدئویی از سراسر ایران شعبه‌های رای‌گیری خلوت را نشان می‌داد که بیانگر تعداد کم حضور مردم در انتخابات بود.

به دنبال آن مشخص شد که دولت ایران مایل است که یک بحران دیگر یعنی ویروس کرونا را نیز لاپوشانی کند با بالا رفتن تعداد مبتلایان و مرگ‌ومیرها سوءمدیریت رژیم در مهار بحران آشکارتر شد در تاریخ ۲۳ آوریل آمار مبتلایان به کرونا در ایران ۸۷ هزار و ۲۶ نفر و آمار مرگ‌ومیر ناشی از کرونا ۵۴۸۱ نفر بوده است.

ترس و گنجی ایرانی‌ها قابل فهم است آزمایش کرونا بسیاری از مقامات رژیم از جمله دبیر ستاد مبارزه با کرونا در ایران مثبت بوده است ایرج حریرچی دبیر ستاد مبارزه با کرونا طی یک کنفرانس خبری سعی کرد این بیماری فراگیر را کم‌اهمیت جلوه دهد و ادعا کرد که این ویروس دستش به ایران نمی‌رسد و «قرنطینه‌ها متعلق به عصر حجر» است کمی پس از این سخنرانی حریرچی خود مبتلا به این ویروس تشخیص داده شد و در قرنطینه قرار گرفت تخریب خیلی از مقامات ایران مانند حریرچی فرصت زیادی به این ویروس داد تا در ایران و فراتر از آن در منطقه گسترش پیدا کند این ویروس همچنین به حرکت خود در داخل حکومت ایران ادامه داد و چندین قانون‌گذار اعضای شورای امنیت ملی و سایر مقامات عالی‌رتبه را مبتلا کرده یا موجب مرگ آنها شده است.

اظهارنظرهای عمومی از شهر قم یکی از مقدس‌ترین شهرها در ایران و محل اقامت روحانیون شیعه و مکان حوزه‌های علمیه به عنوان منشأ ویروس کرونا در ایران یاد می‌کند علیرغم توصیه‌های مقامات بهداشتی و درمانی زیارتگاه‌ها در شهر قم باز ماند و این کار باعث گسترش ویروس به سایر شهرهای ایران شد آمارهای متفاوت از تلفات بیماری در قم باری دیگر نشان داد که رژیم ایران سعی دارد در مورد میزان شیوع این بیماری نیز دروغ بگوید وقتی احمد امیرآبادی فراهانی نماینده شهر قم به خبرگزاری کار ایران (ایلنا) گفت که از ۱۳ فوریه تا کنون ۵۰ نفر در قم جان باختند این حرف با ادعای رسمی دولت ایران مبنی بر اینکه از ۱۹ فوریه تا آن زمان فقط ۱۲ نفر جان باخته‌اند در تضاد قرار گرفت فراهانی همچنین اعتراف کرد که به نظر او «عملکرد دولت در کنترل این ویروس ناموفق بوده است» تا آنجا که می‌گوید: «تاکنون هیچ اقدام ویژه‌ای از سوی دولت برای مقابله با کرونا ندیده‌ام»

تصمیم رژیم ایران برای ادامه پروازهای بین‌المللی مدت‌ها پس از طرح لزوم بسته شدن مرزها بحران را وخیم‌تر کرد با اینکه کشورهای همسایه مرزهای خود را با ایران بستند تا جلوی گسترش ویروس را بگیرند و با وجود ممنوعیت گسترده پروازها به چین در اواخر ژانویه پروازهای شرکت هواپیمایی ماهان متعلق به سپاه پاسداران انقلاب اسلامی به چندین شهر چین ادامه یافت از شرکت هواپیمایی ماهان همچنین برای حمل اسلحه و تجهیزات نظامی به نمایندگی از نیروی قدس استفاده شده است اما به نظر می‌رسد که این بار این شرکت ویروس کرونا را نیز به ارمغان آورده است.

اکنون با توجه به تاثیر ویروس کرونا بر بیشتر نقاط جهان و چالش‌های اولیه ایران با این بحران و ناکامی رژیم در اداره کردن آنها این سؤال مطرح است که شهروندان ایرانی از تجربه خود با کرونا چه درسی خواهند گرفت؟ گویاچف در واکنش به فاجعه چرنوبیل نوشت: «ذوب هسته‌ای در چرنوبیل [...] چه بسا نقش مهمتری از راه‌اندازی پرسترویکای من در فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی داشت که ۵ سال بعد از آن حادثه رخ داد» در واقع فاجعه چرنوبیل یک نقطه عطف تاریخی بود: دوران قبل از فاجعه و دوران بعد از آن -که دوران بسیار متفاوتی بود-

با اینکه «سال نکبت» (Annus Horribilis) رژیم ایران دارد به پایان می‌رسد مردم ایران همچنان تحت سیطره سیستمی مانده‌اند که هنوز برای آن انقلابی دست‌وپا می‌زند که دیگر همسو با خواسته‌های نسل جوان نیست نسلی که اکنون اکثریت جمعیت ایران را تشکیل می‌دهد بر خلاف آنچه در سقوط اتحاد جماهیر شوروی رخ داد رژیم ایران علاقه اندکی برای انجام پرسترویکا نشان می‌دهد با این حال از آنجا که «وضعیت کنونی» قابل دوام نیست ممکن است یک نقطه عطف چرنوبیلی نیز زیر سطح ظاهری آن نهفته باشد همانطور که بسیاری تلاش دارند تا تغییرات جهانی پساکرونا را تصور کنند این اتفاق را باید فرصتی بی‌نظیر برای مردم ایران دانست مردمی که پیشتر برای ابراز خشم خود به خیابان‌ها ریخته‌اند و خواستار تغییر شده‌اند آنان این بار شاید عزم بر آن کنند که بتوانند از انقلاب به سوی تجدید ساختار تغییر جهت دهند

RECOMMENDED

BRIEF ANALYSIS

Iran Takes Next Steps on Rocket Technology

فوریه ۲۰۲۲

◆
Farzin Nadimi

(/policy-analysis/iran-takes-next-steps-rocket-technology)

BRIEF ANALYSIS

Saudi Arabia Adjusts Its History, Diminishing the Role of Wahhabism

فوریه ۲۰۲۲

◆
Simon Henderson

(/policy-analysis/saudi-arabia-adjusts-its-history-diminishing-role-wahhabism)

ARTICLES & TESTIMONY

Podcast: Breaking Hezbollah's Golden Rule

٩ ٢٠٢٢ أيار

♦
Matthew Levitt

(/policy-analysis/podcast-breaking-hezbollahs-golden-rule)